

М. В. Гребеник

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8118-5742>

ResearcherID O-1777-2015

Scopus Author ID 6603344689

О. І. Криськів

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7327-5951>

ResearcherID Q-6392-2016

Scopus Author ID 19535533700

Т. Б. Лазарчук

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3357-1091>

ResearcherID Q-4432-2016

Scopus Author ID 57215345502

О. І. Коцюба

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5400-0589>

ResearcherID Q-5495-2016

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ФАХУ «ВНУТРІШНІ ХВОРОБИ» ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

М. V. Hrebenyk, O. I. Kryskiv, T. B. Lazarchuk, O. I. Kotsyuba

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF “INTERNAL DISEASE” SPECIALTY INTERNS’ STUDY AND WAYS OF PRACTICAL TRAINING OPTIMIZATION

Анотація. Стаття присвячена проблемі підвищення ефективності навчання лікарів-інтернів фаху «Внутрішні хвороби». Якісна підготовка майбутнього лікаря – пріоритетний напрямок розвитку медичної освіти. Першочергове завдання кафедр післядипломної освіти – поліпшити якість освіти лікаря. Інтернатура укріплює професійну придатність лікаря і визначає її рівень. Особливий акцент робимо на набутих знаннях, навичках та вміннях, а також психологічних якостях молодого спеціаліста, що повинні забезпечити ефективне виконання професійних завдань. Щоби намітити план якісних перемін у навчанні, ми провели анонімне опитування лікарів-інтернів фаху «Внутрішні хвороби» наприкінці I року навчання. Анкету розробили викладачі кафедри. Вона включала 11 питань. Нас цікавили: 1) самооцінка лікарів-інтернів фаху «Внутрішні хвороби» щодо володіння ними практичними навичками на початку і наприкінці очного циклу I року навчання; 2) їхнє бачення шляхів удосконалення (чи набуття) необхідних практичних навичок. Проаналізовано ефективність практичних занять з точки зору розвитку й удосконалення комунікативної компетентності. Розглянуто питання стандартизації медичної практики, що дозволяє систематизувати та впорядкувати знання лікарів-інтернів, що здобуті під час навчання на додипломному рівні. Для оптимізації первинної спеціалізації на всіх етапах навчання.

лікування пацієнтів. Найефективнішими і сучасними формами навчання є соціально-психологічний тренінг та впровадження стандартів медичної практики у професійну діяльність молодих спеціалістів. Постійне використання стандартів медичної допомоги обумовлює теоретичні засади належної клінічної практики європейського зразка. Вважаємо корисною практику вивчення самооцінки лікарів-інтернів їхньої компетентності з метою підготовки в інтернатурі фахівців високого професійного рівня.

Ключові слова: інтернатура з фаху «Внутрішні хвороби»; компетентність; тренінг; стандартизація медичної практики.

Abstract. The article is dedicated to the rising evaluating educational effectiveness problem of the interns of “Internal diseases” specialty. Qualitative training of the future doctor is the priority direction of medical education development. The priority task of postgraduate departments is to improve the quality of doctors’ education. Internship strengthens professional doctors’ suitability and determines his level. Special accent we should pay on the acquired knowledge, skills and practices, and also on the psychological qualities of the

© М. В. Гребеник, О. І. Криськів, Т. Б. Лазарчук, О. І. Коцюба

young specialist, which should provide effective performance of professional tasks. For charting plan of quality educational changes we carried out anonymous poll of the interns "Internal diseases" specialty at the end of their first year study. This questionnaire was developed by the teachers of the department. It included 11 questions. We were interested: 1) self-assessment of interns of the "Internal diseases" specialty on their practical skills at the beginning and end of the first year of study; 2) their vision of ways to improve (or to acquire) the necessary practical skills. The effectiveness of practical training in terms of development and improvement of communicative competence was analyzed. The issue of standardization of medical practice is considered, which allows to systematize and organize the knowledge of interns acquired during the undergraduate study. In order to optimize the primary specialization in the internship, the learning process should be joint internship activities with the teacher at all stages of study. This is facilitated by the small number of interns in the group and the active improvement of their practical skills in interviewing, reviewing and treating patients. The most effective and modern forms of education are social and psychological training and implementation of standards of medical practice in the professional activity of young specialists. Continuous use of standards of care determines the theoretical foundations of good clinical practice of the European sample. We consider that it's a good practice to study the self-assessment of interns of their competence in order to prepare in the internship of specialists of high professional level.

Key words: internship in the "Internal diseases" specialty; competence; training; standardization of medical practice.

Вступ. Відповідно до плану уряду України і запитів сьогодення щодо реформування медичної системи, одним із пріоритетних напрямків є розвиток медичної освіти. Першочергове завдання кафедр післядипломної освіти – поліпшити якість освіти лікаря. Інтернатура укріплює професійну придатність лікаря і визначає її рівень. Особливий акцент робимо на наявних професійних знаннях, навичках та вміннях, а також психологічних якостях молодого спеціаліста, що повинні забезпечити ефективне виконання професійних завдань.

Розвивати професійну придатність допомагає формування компетентності.

Сучасна освіта базується на результаті, а результат – це компетентність. Ліцензійне оцінювання майбутніх лікарів у всьому світі базується на тестах з набором клінічних ситуацій (так звані кейси), що дає змогу перевірити здатність лікаря до синтезу й аналізу, а не до простого запам'ятовування.

Компетентність у сфері спілкування стала однією з головних складових високого професійного рівня фахівців у будь-якій сфері людської діяльності, зокрема у системі взаємодії лікар – пацієнт [4]. За визначенням О. Я. Савченко, компетентність – це інтегрована здатність особистості, набута в процесі навчання, що включає в себе знання, досвід, цінності і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися у практиці [5].

Спільною ознакою різноманітного трактування поняття «компетентність» постає досвідченість або наявність досвіду щодо вирішення певних життєвих ситуацій або розв'язання поставлених задач. Така особливість найбільшою мірою розкриває роль післядипломного етапу освіти в системі підготовки лікарів, адже саме на етапі обов'язкової первинної спеціалізації в інтернатурі випускники вищих медичних навчальних закладів підвищують рівень своєї практичної підготовки та здобувають готовність до самостійної лікарської діяльності [2].

Процес навчання на кафедрі післядипломної освіти має носити характер спільної діяльності інтерна з викладачем на всіх етапах навчання: теоретичної і практичної підготовки з усіх розділів внутрішніх хвороб, реалізації інтерна як фахівця у різних клінічних ситуаціях, оцінювання й аналізу та корегування. Це співзвучно вихідним положенням андрагогіки [6].

Мета дослідження – удосконалення шляхів практичної підготовки лікарів-інтернів фаху «Внутрішні хвороби» під час навчання на очному циклі інтернатури.

Методи дослідження. Щоби намітити план якісних перемін у навчанні, ми провели добровільне анонімне опитування 53 лікарів-інтернів фаху «Внутрішні хвороби» наприкінці очного циклу I року навчання. Анкету розробили викладачі кафедри. Вона включала 11 питань. Питання з'ясовували самооцінку інтернів щодо володіння ними практичними навичками на початку і наприкінці I року навчання та їхнє бачення подальшого професійного розвитку. Проаналізовано ефективність занять щодо комунікативної компетентності та володіння знаннями стандартів медичної практики.

Результати дослідження. Загальна кількість інтернів фаху «Внутрішні хвороби» у 2018–2019 навчальному році – 54, опитано добровільно – 53 (98,1 %). З них: чоловіків – 5 (11,1 %), жінок – 48 (88,9 %). На контрактній формі навчаються 29 (53,7 %), на бюджетній – 24 інтерни (46,3 %). Нас цікавила самооцінка лікарів-інтернів щодо навичок спілкування з пацієнтами та їх лікування.

За даними опитування, найбільше лікарі-інтерни на початку I року навчання хотіли навчитись: удосконалити практичні навички – 25 (47,2 %), виділяти синдроми – 6 (11,3 %), виставляти клінічний діагноз – 26 (49,1 %), проводити диференційну діагностику – 13 (24,5 %), призначати адек-

ватне лікування – 42 (79,2 %) респонденти. Тобто майже половина молодих лікарів вважають набуті знання по роботі з пацієнтами недостатніми й хочуть їх удосконалити. Цьому з педагогічної точки зору сприяє невелика кількість інтернів у групі (5-6 чоловік), що забезпечує індивідуальну роботу викладача з інтерном. Низький відсоток бажаючих (13 або 24,5 %) удосконалити диференційну діагностику показує, що насправді лікарі-інтерни на даному етапі навчання недостатньо уваги приділяють цьому розділу лікарської діяльності. Враховуючи це опитування, викладачі повинні максимум уваги приділити вдосконаленню практичних навичок, клінічній діагностиці і лікуванню, якими мають володіти інтерни. Самі ж інтерни вважають, що найефективнішою формою навчання на очному циклі є: практичні заняття – 36 (67,9 %), лекції – 20 (37,3 %), семінари – 10 (18,9 %), ранкові інтернівські конференції – 7 (13,2 %) чоловік. Останнє стимулювало до вдосконалення форм проведення цих конференцій.

На перших заняттях на кафедрі проводиться аналіз базового рівня знань інтернів, що включає комп'ютерний тестовий контроль та практичні навички з курації пацієнта [1]. Усі викладачі кафедри відмічають недостатній рівень знань більшості інтернів. Проте самі інтерни не вважають це суттєвою проблемою, оскільки у виставленні клінічного діагнозу вони максимально орієнтовані не на клінічну діагностику, а на результати інструментальних методів обстеження. Потребують суттєвого покращання знання інтернів з клінічної фармакології: підбір ліків при монопатології та коморбідній патології, призначення ліків у старечому віці і вагітним, а також у випадку непереносимості ліків. Недостатні також і навички з виписування рецептів. На запитання «Очний цикл навчання в інтернатурі виявив недостатні мої знання з: ...» 47 (88,7 %) лікарів-інтернів відповіли, що мають недостатні знання з клінічної фармакології, 8 (15,1 %) – реабілітації пацієнтів, 7 (13,2 %) – пропедевтики внутрішніх захворювань, 5 (9,4 %) – інструментальної діагностики, 4 (7,5 %) – лабораторної діагностики.

Сучасний підхід до проблеми розвитку й удосконалення комунікативної компетентності інтернів-медиків полягає в тому, що навчання розглядається як саморозвиток на основі власних дій, а діагностика компетентності повинна стати самоаналізом. З огляду на це найбільш ефективним засобом формування комунікативної компетенції є соціально-психологічний тренінг, тобто уявне

програвання своєї поведінки в різних клінічних ситуаціях. Засобами вирішення завдань тренінгу комунікативних умінь служать групові дискусії, рольові ігри, моделювання професійних ситуацій [4]. Тому наші практичні заняття включали самостійну роботу інтернів з пацієнтами, роботу з пацієнтами під керівництвом викладача, клінічні розбори пацієнтів, взятих на курацію, із захворюваннями різного ступеня тяжкості. Молоді лікарі, уявно приймаючи пацієнта ургентно, планово чи амбулаторно, мотивували свою фахову поведінку у різних клінічних ситуаціях.

Результат такого навчання такий. Найкраще на I році навчання в інтернатурі молоді лікарі освоїли: спілкування з пацієнтом – 29 (53,7 %), практичні навички – 21 (39,6 %), лабораторну діагностику – 31 (58,5 %), інструментальні методи обстеження – 12 (22,6 %), проведення диференційної діагностики – 17 (32,1 %) чоловік. Невисокий відсоток з удосконалення практичних навичок інтернів пояснюється виокремленням серед них таких важливих складових, як: лабораторна діагностика, інструментальне обстеження.

Важливим напрямком підвищення якості надання медичної допомоги, орієнтованим на перехід від інтуїтивної практики до науково виваженої, є стандартизація медичної практики, що дозволяє розв'язати проблему систематизування та впорядкування знань лікарів-інтернів, які здобуті під час навчання у вищому медичному навчальному закладі [7]. Тому і навчальні програми, і зусилля викладачів направлені на наполегливу роботу інтернів із клінічними протоколами по лікуванню захворювань внутрішніх органів та їхній контроль. Володіння медичними стандартами оновлює сприйняття своєї професії, розкриває її нові ракурси, а отримані технології стимулюють молодих лікарів у процесі роботи та позбавляють трудову діяльність від рутинності: активність у роботі підвищується [3].

Наприкінці I року навчання свої знання з клінічних протоколів інтерни оцінили так: на оцінку «задовільно» – 26 (49,1 %), «добре» – 27 (50,9 %) чоловік. Але під час роботи у відділеннях і призначення лікування пацієнту, взятому на курацію, більшість молодих лікарів керувались думкою лікуючого лікаря відділення (30 або 56,6 %) та клінічним протоколом (23 або 43,4 %).

Для покращення навичок професійного спілкування інтернів та їх здатності аналітично мислити ми використовували на практичних заняттях групову дискусію. Її проводили під час обговорення

хворого, взятого на курацію, кожним інтерном. Групова дискусія є базовим методом для засвоєння навичок спілкування-діалогу, який дає змогу зрозуміти свою позицію, виявити різноманітність підходів, точок зору відносно будь-якого питання та дає змогу побачити проблему з різних сторін. Дискусія розвиває вміння імпровізувати, діяти за рамками передбачуваного, відходити від стереотипів поведінки [4]. Вона також дозволяє виявити реальний рівень теоретичної підготовки інтерна.

За даними проведеного анкетування, молоді лікарі наприкінці I року навчання вважають, що вміють клінічно мислити і виставляти клінічний діагноз на оцінку «задовільно» – 27 (50,9 %), «добре» – 22 (41,5 %). Проблеми з формуванням клінічного діагнозу визнали 4 (7,5 %) інтерни. Робота викладача із ними потребує розвитку їхнього логічного мислення, додаткового опрацювання спеціальної літератури, клінічних протоколів, а на заочному циклі – консультування із досвідченими лікарями.

Ми також поцікавилися самооцінкою молодих лікарів щодо вміння лікувати монопатологію та коморбідну патологію. Так, інтерни оцінюють свої навички з лікування монопатології на «задовільно» – 25 (47,2 %), «добре» – 22 (41,5 %), «відмінно» – 1 (1,9 %), не відповіли на питання – 5 (9,4 %) респондентів. Відповідно, лікування коморбідної патології «відмінно» можуть провести 10 (19 %), «добре» – 21 (39,6 %), «задовільно» – 17 (32,1 %)

Список літератури

1. Гребеник М. В. Досвід організації навчання в інтернатурі / М. В. Гребеник, Т. Б. Лазарчук, О. І. Криський // Медична освіта. – 2016. – № 4. – С. 37–40.
2. Лисенко О. Післядипломна освіта лікарів: характеристика базових понять / О. Лисенко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія «Педагогічні науки». – 2016. – Вип. 3-4 (48-49). – С. 23–28.
3. Ліщишина О. М. Належна практика створення медичних стандартів як належної клінічної практики / О. М. Ліщишина, А. В. Степаненко // Український медичний часопис. – 2006. – № 3 (53). – С. 21–27.
4. Мітіна С. В. Соціально-психологічний тренінг як засіб формування комунікативної компетентності лікарів-інтернів / С. В. Мітіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Т. 2, вип. 3. – С. 55–60.

References

1. Hrebnyk, M.V., Lazarchuk, T.B., & Kryskiv, O.I. (2016). Dosvid orhanizatsii navchannia v internaturi [The experience of organizing training in internship]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 37-40 [in Ukrainian].

інтернів і не справляються із цим завданням 5 (9,4 %) осіб.

Цікавим є факт, що 29 лікарів (54,7 %) на I році навчання в інтернатурі набули хороші навички спілкування з пацієнтами. Очевидно, навчаючись на медичному факультеті, ці майбутні фахівці писали достатньо тестів, більшість екзаменів теж були у вигляді тестів. 31 чоловік (58,5 %) удосконалили навички аналізу лабораторних методів обстеження і навчилися враховувати їх у лікуванні, у тому числі коморбідної патології.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Забезпечення ефективної лікарської діяльності, особливо на етапі становлення молодого спеціаліста-терапевта, передбачає спеціальну медичну підготовку та розвиток комунікативної компетентності. Саме остання складова дозволяє інтерну розвивати у нього професійно важливі якості та комунікативні вміння, необхідні для медичної взаємодії з пацієнтом. Сучасні педагогічні технології на засадах діалогічного та суб'єктного підходу, одним з яких є соціально-психологічний тренінг, сприяють професійному розвитку майбутніх фахівців. У перспективі подальших досліджень вважаємо корисним продовжити вивчення самооцінки лікарів-інтернів, їхніх знань і компетентності у підготовці в інтернатурі фахівців високого професійного рівня.

5. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту освіти / О. Я. Савченко // Наука і освіта. Серія «Педагогіка». – 2011. – № 4. – С. 2–6.

6. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч. посіб. / С. О. Сисоєва. – К. : ВД «Екмо», 2011. – 324 с.

7. Стандарти надання медичної допомоги та їх місце у навчанні лікарів-інтернів хірургічного профілю / В. В. Бойко, В. В. В'юн, Д. В. Мінухін [та ін.] // Сучасний стан та перспективи підготовки лікарів-інтернів у Харківському національному медичному університеті : матеріали 43-ї наук.-метод. конф., присвяченої 50-річчю започаткування інтернаттури в Харк. нац. мед. ун-ті (Харків, 11 квіт. 2017 р.). – Х. : ХНМУ, 2017. – С. 19–21.

2. Lysenko, O. (2016). Pislidyplomna osvita likariv: kharakterystyka bazovykh poniat [Postgraduate doctoral education: characterization of basic concepts]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka (seriia: pedahohichni*

nauky) – *Continuous Professional Development: Theory and Practice (Series: Pedagogichni nauky)*, 3-4 (48-49), 23-28 [in Ukrainian].

3. Lishchyshyna, O.M., & Stepanenko, A.V. (2006). Nalezna praktyka stvorennia medychnykh standartiv yak nalezhnoi klinichnoi praktyky [Good practice of establishing medical standards as good clinical practice]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys – Ukrainian Medical Bulletin*, 3 (53), 21-27 [in Ukrainian].

4. Mitina, S.V. (2016). Sotsialno-psykholohichni treninh yak zasib formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti likariv-interniv [Socio-psychological training as a means of forming the communicative competence of medical interns]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 3 (2), 55-60 [in Ukrainian].

5. Savchenko, O.Y. (2011). Kompetentnisnyi pidkhid yak chynnyk modernizatsii zmistu osvity [A competent approach as a factor for modernizing the content of education]. *Nauka i osvita. Naukovo-praktychnyi zhurnal Pivdennoho naukovoho tsentru NAPN Ukrainy, seriia “Pedagogika”* –

Science and education. Scientific and Practical Journal of the Southern Scientific Center of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Series “Pedagogy”, 4, 2-6 [in Ukrainian].

6. Sysoieva, S.O. (2011). *Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh: navchalnyi posibnyk [Adult learning interactive technologies: a tutorial]*. Kyiv: VD “Ekmo” [in Ukrainian].

7. Boiko, V.V., Viun, V.V., & Minukhin, D.V. (2017). Standarty nadannia medychnoi dopomohy ta yikh mistse u navchanni likariv-interniv khirurhichnoho profilu [Standards of medical care and their place in the training of interns of surgical profile]. *Suchasnyi stan ta perspektyvy pidhotovky likariv-interniv u Kharkivskomu natsionalnomu medychnomu universyteti: materialy 43-oi naukovo-metodychnoi konferentsii, prysviachenoї 50-richchiu zapochatkuvannia internatury v Kharkivskomu natsionalnomu medychnomu universyteti – Proceedings of the 43rd Scientific and Methodological Conference on the 50th Anniversary of the Internship at Kharkiv National Medical University* (April 11, 2017), Kharkiv, KhNMU [in Ukrainian].

Отримано 02.06.20
Рекомендовано 09.06.20

Електронна адреса для листування: kryskiv@tdmu.edu.ua